

Гордан Бојковић

Институт за српску културу

Приштина-Лепосавић

e-mail: gordanb7@gmail.com

ДУЖНОСТИ АРХИЕПИСКОПА У „ДАНИЛОВОМ ЗБОРНИКУ“

Апстракт: Упоредивањем исказа архиепископа Данила II о његовим претходницима на престолу светог Саве, са оним што о његовом сопственом архијерејству пише његов анонимни ученик и настављач стиче се јединствен увид у схватања самог Данила о дужностима и обавезама поглавара српске православне цркве у средњем веку. Овај рад представља покушај да дефинише та схватања и обавезе.

Кључне речи: Средњи век, српска православна црква, архиепископ, архиепископија, Данило II, типик

Дело архиепископа Данила II (1324-1337) и његових настављача пружа јединствен увид у схватања једног средњовековног црквеног великодостојника о дужностима архиепископа српске православне цркве.* Ово сведочанство тим је вредније, што је Данило био образован и вишеструко талентован човек, који је током свог живота обављао значајне и осетљиве задатке, како за цркву, тако и у државној политици.

Није позната тачно породица из које потиче потоњи архиепископ Данило II, али се зна да је била угледна и моћна толико да је само својим именом могла обезбедити школовање свом сину. У младићком добу служио је на двору краља Милутина. Сам Данило био је човек близак и са краљем Драгутином и са краљем Милутином. Време је недвосмислено показало да је његова лична оданост била на страни краља Милутина, коме је иначе био особа од крајњег поверења. Сам Данило определио се за монашки живот, чак и против жеље своје породице, којој је, несрећним околностима, остао једино живо од све деце. По жељи архиепископа и наредби краља, постао је ученик лично архиепископу. Затим је постао игуман манастира Хиландара, очигледно са задатком да га брани од напада Каталана и њима придружених побуњених најамничких јединица. Преко три године Данило је успешно одолевао опсади, заседама, препадима и одбранио Хиландар. Посредовао је у тајним разговорима краља Милутина са братом, краљем Драгутином, али о њиховој садржини не саопштава ни реч. Постао је епископ Бањске на молбу и захтевање краља Милутина у врло осетљивом и по Милутина опасном тренутку сукоба са братом. Пошто је однео победу, Милутин управо Данилу поверава изградњу цркве светог Стефана и устројство манастира Бањска, своје задужбине. У каријери је забележио и неуспехе: иако је Милутин жарко желео Данила за архиепископа након смрти Саве III (1309-1316), суочио се са неочекивано жестоким отпором сабора. Током

---

* Рад је настао у оквиру истраживања на пројекту *Материјална и духовна баштина Косова и Метохије* (ев.бр.178028) који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја РС

годину дана је престо светог Саве остао упражњен, док је краљ сазивао чак три пута сабор, не би ли добио подршку за свог кандидата. Могуће да је управо Данилово држање током сукоба Милутина и Драгутина око трона, као и његова доказана способност и оданост Милутину проузроковала овако жесток отпор Даниловом избору за архиепископа. Уместо њега изабран је његов ученик, Никодим. Била је то „Пирова победа“ сабора над краљем. Никодим се показао ништа мање оданим Милутину, чак и после његове смрти: управо он је крунисао Стефана Уроша III „Дечанског“ за краља и тиме коначно оставио дежевски споразум као мртво слово на папиру. Сам Данило постао је хумски епископ. За краља Стефана Уроша III „Дечанског“ (1321-1331) обављао је многе дипломатске мисије, пре него што се повукао на Свету Гору, у монашки живот (као што је често умео и пре тога да чини). Ту је боравио и кад га је сабор изабрао за архиепископа, на предлог краља Стефана Уроша III.¹ Данило је, дакле, стекао богато образовање и искуство пре избора за архиепископа српске цркве- и то и световно, а не само црквено. Обављајући дужности игумана и епископа стекао је непосредан увид у потребе и недостатке како духовног, тако и световног свештенства, што му је било од велике користи при обављању дужности поглавара српске православне цркве.

Са тако богатим искуством Данило II посветио се писању житија српских световних и црквених поглавара. Његова житија српских архиепископа неједнаке су дужине: Арсеније (1233-1263), Јоаникије (1272-1279) и Јевстатије I (1279-1286) имају детаљнија и дужа житија од осталих, почевши од појединих вести из младости, кроз монашки живот и каријеру, све до избора за архиепископа. Заједничко овој тројници архиепископа је то да су им тела остала нераспадна, годинама после упокоја, што се сматрало за знак светости. На гробовима Арсенија и Јевстатија I забележена су и чуда. Житија осталих архиепископа знатно су краћа. О Данилу I (1271-1272) кратко се бележи да је смењен због неке грешке. Очигледно је да сам Данило II свесно прећуткује догађаје. Писац је кратак и кад се ради о животима двојице архиепископа које је сигурно и лично добро познавао: Јоаникија II, архиепископа који га је узео у своју ћелију из манастира Кончуљ; и сопственог ученика, Никодима, уз образложење да је о њему као архиепископу писано детаљније у оквиру житија краља Милутина (мада ту нема пуно података о самом Никодиму).² Очигледно је архиепископ Данило II издвојио своје претходнике које су непропадљивост тела и чуда на гробовима препоручила за свеце. Његов ученик и настављач одао му је дужну личну пошту дугом, исцрпном приповести о његовом животу. Три житија посвећена патријарсима дају врло мало података о самим личностима и њиховој делатности. Углавном се баве расколом са Цариградском патријаршијом и догађајима који су до тога довели; односно, потоњим измирењем две православне цркве. Са вешћу о томе се и завршава ово дело, око 1376. год.

Као што је већ речено, житије Данила I је тек вест о томе да је био на престолу светог Саве и да је смењен због неке грешке. Сам Данило II очигледно не жели да помиње детаље о свом претходнику, а кратко време на архиепископском престолу свакако није пружио довољно прилика за нека друга дела. У свим осталим житијима на првом месту помиње се труд архиепископа пре свега на држању служби и молитви онако како је прописано правилима хришћанске вере за те цркве и манастире, као и њихово настојање да исправе оно што њихови претходници нису стигли, или успели да исправе у молитвеној пракси. Уз подучавање свештенства је и лично подвизивање

1 Данило II, 1935, 248-276; Мишић, 2019, 91-97; Пурковић, 1937, 24-25; Поповић, 1991, 89-93; о делатности архиепископа Данила детаљно: Архиепископ Данило II, 1991.

2 Данило II, 1935, 115, 177-293.

архиепископа кроз пост, молитву и покајање и држање свих прописаних служби. Након тога помиње се труд на снабдевању цркви, пре свега саме архиепископије, свим што им је потребно.³ То су црквене потребе за молитву: јеванђеља, молитвеници и друге црквене књиге; црквени сасуди и одоре; свећњаци, иконе... па тек онда евентуална изградња, дорада и украшавање цркви. Сведен израз ових вести могао би навести на закључак да је у питању опште место. Упоређивањем са исцрпнијим описом деловања Данила II о његовом периоду управљања српском црквом види се да су то тежишни правци деловања самог Данила II као архиепископа⁴.

Сам Данило инсистира на „уставима“ и као писац житија и као архиепископ, као што је већ речено. Сам израз „устав“ у Даниловом делу јавља се да значи различита правила: односи се на молитвена правила при личним молитвама, или при богослужењу у цркви, правила поступања у појединим изузетним ситуацијама (нпр. смрт владара), као и на канонске прописе и монашка правила. Овај израз односи се дакле на типик. Сам по себи типик јесте закон, али има својих специфичности. Као закон никад није усвајан ни на једној саборској инстанци православних цркава. Он сам собом не означава увек исту садржину, није исти у свим црквама, нити се сви његови прописи примењују у пракси. Када се употребљава у множини, као „устави“ овај израз се односи на све нормативне акте од значаја за заснивање манастира: поред хрисовуље, ту спадају и бревија, типик са канонским и монашким правилима за тај манастир, синаксар (одређује поредак свих дневних и празничних служби током године).⁵ Данилову посвећеност типичима последица је захтева доба. Од XIII века почиње да се у вршењу богослужења шири јерусалимски типик. Тиме се из употребе истискује цариградско катедрално богослужење према типичу Свете Софије. То је спонтан процес, дакле није инициран од црквених власти, већ се одвијао постепено, током времена.. Била је то значајна промена у богослужбеној пракси. Због ње и развоја српског језика наметнула се потреба за новим превођењем црквених књига. Већ 1319. год. архиепископ Никодим превео је јерусалимски типик донет из Цариграда. До данас је остало сачувано чак дванаест примерака овог преписа, познатог као Никодимова Цариградска редакција. У Хиландару је монах Роман 1331. године превео са грчког јерусалимски типик са неког другог предлошка. Из истог периода као и ова два превода је и јерусалимски типик нађен у манастиру Дечани. Упоређивањем је утврђено да тај, Дечански типик, није препис ни Никодимове, нити Романове редакције, већ засебна редакција, преведена са неког трећег предлошка.⁶ Постепено ширење јерусалимске службе по црквама и манастирима довело је до појачане преводилачке и преписивачке делатности бар од времена архиепископа Никодима (1317-1324). Мора се имати на уму да су Сава II, Јоаникије и Јевстатије I пре уздизања на архиепископски трон били у Јерусалиму. Јоаникије је чак био и ђакон, а потом и презвитер код неког тамошњег епископа. Сва тројица су потом провели неко време у Хиландару, на Светој Гори.⁷ Стога можемо претпоставити да је овај процес у Србији почео и пре почетка XIV века и да је био подстакнут непосредним присуством српског монаштва и свештенства у Светој земљи и

3 Данило II, 1935, 184-185, 193-195, 219, 237-238, 244,245,246,247.

4 Исто, предговор, XI, (написао Н. Радојичић); исто, 276- 286; Симић, 1991, 97-98.

5 Данило II, 32, 37, 40, 61, 155; Симић, 1991, 97.

6 Симић, 1991, 99-100; о типичу архиепископа Никодима детаљно: Мирковић, 1957, 1958; о неким аспектима језичких променама тог доба, види: Јовановић-Стипчевић, 1991, са ранијом литературом.

7 Данило II, 1935, 206, 210-211, 212-216, 226-228. О социјалном пореклу српских архиепископа детаљно: Мишић, 2019; Пурковић, 1937, 50.

Јерусалиму. Прикупљајући, превodeћи и преписујући типике, архиепископ Данило II посветио се уједначавању литургијске праксе на територији српске православне цркве и њеном канонском устројству.

Чини се оправданом претпоставка да је Данило II изградио цркву Богородице Одигитрије у Пећи и довео грчке монахе да ту обитавају по свом „закону“ како би поспешили преводилачку делатност са грчког на српски. Више свештенство у Србији потицало је из високих друштвених сталежа, довољно имућних да обезбеде приватне учитеље својим потомцима (међу њима је и сам Данило II). Сам боравак на Светој Гори омогућавао је монасима да науче грчки, ако већ нису раније. За тако обиман посао као што је преводјење богослужбених књига са грчког на српски и уједначавање литургијске праксе у манастирима и црквама, било је потребно више преписивача и одлични познаваоци језика и богослужбене праксе. Оснивање колоније грчких монаха у Пећи, тада већ седишту архиепископа, омогућило је непосредне консултације како око језика, тако и око литургијске праксе, што је олакшавало и убрзавало поменути процес преводјења.⁸ Поред изградње ове цркве, Данило је као архиепископ оставио значајан траг у Пећи изградњом многих других. Саградио је цркве светог Јована Претече, светог Арсенија, другог српског и цркву светог Николе. Саградио је припрату којом је објединио цркве светих Апостола, светог Димитрија и пресвете Богородице и дао да се живописе. Уз припрату је сазидао и помост, или катихуменију, којом се долазило до припрате. Пред црквом светих Апостола у Пећи Данило је дао да се сазида велики пирг. На његовом врху је изграђена и потпуно украшена црква светог Данила Столпника. У част светих Апостола платио је својим личним новцем да се у приморју израде звона и поставе у Пећи. Данилово предано и несебично старање о цркви инспирисало је и многе велможе да прилажу, сигурне да ће дарови служити за потребе цркве.⁹ Изградња манастира у Пећи је, баш као и рад на типцима, била потреба коју су наметнули доба и околности. Седиште архиепископије било је измештено у Пећ, јер су манастир Жичу спалили Кумани. Тај напад на верски центар државе показао је сву изложеност и рањивост Жиче пред нападом са севера, или североистока. Пећ је била много безбеднија са те стране, гробно место више архиепископа, близу средишта државе након Милутинових проширења на југу. Краљ Милутин и архиепископ Јевстатије II јесу обнављали стару архиепископију, али нису је завршили „...као што беше испрва“.¹⁰ Такве околности навеле су Данила да настоји да изгради у Пећи све што је потребно за функционисање архиепископије, улажући и сопствена средства. Куповина звона у приморју за потребе манастира у Пећи, баш као и куповина жита и најмљење војске приликом опсаде Хиландара, све од сопствених средстава, сведоче да је Данило II и као архиепископ уживао богате приходе са своје баштине. Она му је припала као последњем преживелом детету, те самим тим и једином наследнику, поседа своје породице.¹¹ Очигледно, он је те приходе користио у корист цркве, тј. спасења своје душе.

Данило је цркву светог Спаса у Жичи изнова покрио оловом, скинувши старо, пропало. Увећао је кулу и њу такође покрио оловом. Трпезарију, која је била срушена подигао је наново и улешао живописом. У близини цркве изградио је и палату од дрвета.¹² У месту које се звало Лизица и где се налазила економија црквене области Данило је преправио цркву светог Саве српског, коју је подигао архиепископ Никодим:

---

8 Данило II, 1935, 280-281; Поповић, 1991, 94.

9 Данило II, 1935, 280-283.

10 Данило II, 1935, 283; о спаљивању Жиче: Мишић, 2009; Узелац, 2008.

11 Данило II, 1935, 251, 263-264.

12 Данило II, 1935, 284.

обновио је, увећао и осликао. Осликао је и подигао више и кулу која се налазила пред црквом. У Жичи и у Лизици, проширио је старе и посадио нове винограде и воћњаке. Захваљујући томе није било оскудице у тим црквама, судећи према Даниловом настављачу.¹³ У граду Магличу Данило је дао да се саграде палата и ћелије. Постојећу цркву светог Георгија снабдео је потребним црквеним судовима, књигама и другим потребама и дао јој типик, тј. правило служења. У Јелашцима је подигао двор за сваку прилику. Поред палата у двору је сазидао и цркву арханђела Михаила, живописао је и одредио јој правила богослужења, тј. дао јој је типик. Имао је изузетну улогу у градњи манастира Дечани, задужбини краља Стефана Уроша III Дечанског.¹⁴ Данило је наредио и изградњу цркви од дрвета „... на хваљење и слављење Господа“.¹⁵ Поред тога, био је посвећен унапређењу пољопривреде на црквеним поседима: радио је на проширењу постојећих воћњака и винограда и садио је нове. Данилов биограф бележи да је таква делатност доносила обиље и да је последица Данилових врлина и искуства „у делима работе живота светскога“.¹⁶ Вероватно исходиште садње управо воћа и винове лозе треба тражити у Даниловом световном образовању, пре него црквеном. Он је у младости припреман за наследника моћне куће, као што је већ речено; а воћарство и, пре свега виноградарство доносили су добре приходе у то време.

Мотив за све напоре живота посвећеног цркви био је страх од страшног суда. Вери уопште, тј. Господу, прилазило се са страхом. Тај страх руководио је како краљеве, тако и архиепископе и Данило II га често помиње и подсећа на њега. Из тог страха од страшног суда долази и потреба за покајањем, за молитвом, постом, ноћним стајањем, држањем правилних молитви и црквених обреда у складу са црквеним прописима. Данило II сам се држао тога током свог вођења цркве и редовно истицао такво понашање својих претходника у њиховим житијима. Архиепископи су, уз то, морали исправљати недостатке богослужбене праксе и поштовање правила монашког и свештеничког живота, пазећи на чистоту хришћанске вере. Он често помиње своје слушаоце, очигледно црквена лица, да је овај живот кратак и да је неопходно провести га у припремама за страшни суд кроз покајање, сузе, молитву, пост, одрицање сна и одмора, давање милостије...¹⁷ Судећи према овом делу, вера и исправно понашање доносили су спасење и вечни живот на оном свету, а најрежнијима у подвигу искреног покајања и одрицања и славу на овом свету. Лични пример црквених првака кроз живот пре избора на архиепископски престо и појачани напори на постизању спасења након тог избора били су врло важни за ревновање свештенства, властеле и верника. Но, корени вере и исправног понашања, лежали су у страху. То се јасно да видети из описа ситуације након смрти другог српског патријарха Саве (1354-1375). Њему је било тешко наћи достојног наследника, јер су многи почели робовати славољубљу, и „трима саборним страстима“: 1) куповини високих свештених положаја; 2) самољубљу и настољубљу; и 3) одсуством вере у суд Божији, због чега су неки и насиљем покушавали да се домогну патријаршијског трона. Из читаваог овог извештаја провејава став аутора да је такво стање последица одељености српске цркве од патријаршије у

---

13 Данило II, 1935, 284, 286.

14 Данило II, 1935, 152-156; 284, 285; Поповић, 1991, 93

15 Данило II, 1935, 286.

16 Данило II, 1935, 286-287; исто, XI-XII (Н. Радојчић).

17 Данило II, 1935, 6, 26, 43-45, 48-49, 161-162, 181-182, 192, 193-194, 207, 214, 219, 236-237, 244, 245, 246, 254, 257, 278-280; исто, Н. Радојчић, XI; о страху у Византијској култури детаљно: Радић, 2000.

Константинополису.¹⁸ То што је један од Данилових настављача непуних четрдесет година након смрти самог архиепископа Данила могао прецизно одредити и набројати основне политичке страсти које су обузеле друштво сведочи да оне нису биле појава новијег датума. Оне се само нису могле до те мере распламсати док је постојала династија са снажним владарима у ранијем периоду. Пада у очи да је међу тим „саборским страстима“ и одсуство вере у страшни суд Господњи, па самим тим и одсуство сваког страха од њега. Јасно да из тога потиче и свест да се висока црквена звања могу куповати без последица, као и предавање очигледном самољубљу и страстољубљу. То показује значај страха од Господа и од страшного суда по одржавање поретка. Није чудо да је архиепископ Данило подстицао тај страх, а сигурно су и његови претходници. Српски архиепископи потицали су из највишег слоја српског друштва средњег века.¹⁹ Својим пореклом и образовањем били су и те како добро упознати са неминовностима управљања људима тог доба. Међу те неминовности спадао је и страх. Тек се из владања собом у складу са тим страхом могла очекивати љубав Господња.

Неминовност управљања представља и сарадња краља и архиепископа. Краљу је потребан архиепископ који ће му бити одан. Међу прва три српска архиепископа, чак двојица су били принчеви краљевске крви, рођена браћа владара. Обојица су лично васпитавали своје наследнике: Арсенија и Јоаникија. Сам Данило II био је очигледно врло високог рода, близак и са Драгутином и са Милутином Немањићем.²⁰ Био је ученик архиепископа Јевстатија II и то пошто му је лично краљ Милутин то наложио.²¹ Ученик Данила II био је архиепископ Никодим, који је игром случаја изабран пре свог учитеља на престо светог Саве, о чему је већ било речи. Владари династије Немањића помно су водили рачуна о особи која ће седети на архиепископском трону.²² Од свог оснивања српска аутокефална архиепископија негује традицију Немањине светородне лозе, те је од кључног значаја за владара и династију. Архиепископ је први сарадник владарев, те мора бити особа од поверења. Детаљ из житија краља Стефана Уроша III Дечанског о боју на пољу Велбужду приказује један аспект значаја цркве, поготову у посебној ситуацији: на бојном пољу истовремено су и краљ Стефан и његов син, наследник трона Душан. Са њима је сво племство. У отаџбини је остала краљица Марија и архиепископ Данило II. Они су окупљени заједно са читавим сабором свештенства. Одмах по извојеваној победи против Бугара, краљ им јавља исход, тражећи да се по свој земљи држе молитве захвалнице Богу, што архиепископ Данило одмах предузима, шаљући писмо у све манастире.²³ Може се сматрати да је ова вест пример хармоније између црквене и световне власти.²⁴ Њом се истовремено истиче нужност Божије помоћи и подршке краљу, чиме се потцртава значај цркве. Мора се напоменути да је у ситуацији одсуства краља, престолонаследника и племства, дакле световне власти, остала духовна власт путем које се саопштава вест о победи дуж читаве земље, чиме се отклањају стрепње и евентуална превирања у држави. Црква је дакле била још једна спона између владара и становништва. Све су то разлози због којих постоји потреба да црквени поглавар буде особа од поверења самог краља.

---

18 Данило II, 1935, 294.

19 Пурковић, 1937, 50; Мишић, 2019.

20 Данило II, 180-190, 209-213; Мишић, 87-89, 91-92.

21 Данило II, 254-255; исто, VII (Н. Радојчић); Мишић, 2019, 90.

22 Данило II, 115; Мишић, 2019, 89, 91-92.

23 Данило II, 136,137-138, 143-144

24 Поповић, 1991, 94.

У „Животима“ два пута се дефинише таква потреба: једном кроз размишљања краља Милутина о наследнику архиепископа Саве III, а други пут кроз размишљање његовог сина и наследника, Стефана Уроша III о наследнику архиепископа Никодима. Краљ Милутин, након смрти архиепископа Саве III истиче да му је због позних година потребан брат који ће му усадити страх Господњи у срце и водити га до краја његових преосталих дана, како би спасао своју душу. Потребан му је богоугодан човек, који би својим молитвама и држањем духовних правила омогућио краљу Милутину да постигне царство небеско, као што су то краљевима Стефану Првовенчаном и Стефану Урошу, Милутиновом оцу, били њихова рођена браћа, архиепископи свети Сава и Сава II.²⁵ Милутин се дакле, крајем свог живота, пре свега бринуо за спас своје душе. Стога му је био потребан душевни водич и исповедник, са којим би поделио нека своја размишљања, сумње и бојазни што нису биле за друге уши. Његов син, Стефан Дечански почетком своје владавине имао је донекле другачије потребе. Наиме, њему је такође био потребан духовни учитељ и исповедник. Поред тога желео је Данила за архиепископа због поверења које је овај стекао оданом службом и код краља Милутина и код самог Стефана, као и због Данилових дипломатских вештина и способности.²⁶ Стефану је био потребан архиепископ са којим би могао да се саветује о спољној и унутрашњој политичкој ситуацији и акцијама, кога би могао да шаље у поверљиве мисије, као што је и Милутин својевремено чинио. Истицање интересовања владара за личност архиепископа због спасења сопствене душе у крајњој линији истиче значај вере. Истовремено, сугерише да би за краљеве код одабира кандидата значај требала имати монашка пракса, црквено образовање, одређене карактерне особине. Укратко, тиме се истиче значај цркве што је потпуно у складу са чињеницом да је дело писано пре свега за црквена лица. Оно што се да наслутити је да владар бира кандидата за архиепископа према својим потребама. По том питању, пример крајности може се наћи у житију Стефана Душана: он је након смрти архиепископа Данила II на престо светог Саве поставио свог логотета, каснијег патријарха Јоаникија.²⁷ Наведени примери краљева Милутина и његовог сина Стефана Уроша III указују да су владару код избора биле од велике важности оданост кандидата и умешност у световним пословима, поред монашких врлина. Чињеница да је архиепископ био духовни вођа краљев још је више истицала потребу за особом од поверења, јер то значи да су краљ и архиепископ били у присном контакту и делили одређена размишљања, сумње, недоумице и бојазни, што није било ни за чије друге уши. Кроз овај присан контакт између краља и архиепископа, који се у поменутих житијима описује кроз породични однос рођене браће, односно родитеља и детета, потцртава се значај сарадње световне и духовне власти, то јест хармоније. Поред већ поменутих догађаја везаних за битку код Велбужда, ова хармонија власти даје се назрети у још неким случајевима- један од њих је вест о заједничком подухвату обнове манастира Жиче коју предузимају краљ Милутин и архиепископ Јевстатије II, пошто су је Кумани опустошили.²⁸ Пример сарадње између краља и архиепископа су и догађаји који претходе градњи манастира Дечани. Стефан Урош III жели да гради своју задужбину, али позива архиепископа Данила да се потруди заједно са њим око зидања и заснивања манастира. Краљ и пред сабором властеле истиче да због тога уписује Данила као другог ктитора, а свог сина и наследника као трећег.²⁹

---

25 Данило II, 1935, 114-115.

26 Данило II, 1935, 125-128, 129-132.

27 Исто, 288.

28 Данило II, 1935, 253.

29 Данило II, 1935, 152-153.

Дело архиепископа Данила II и његових наследника омогућава увид у схватања савременика у дужности које има поглавар српске православне цркве у средњем веку. Он се пре свега мора старати о спасењу своје душе. Та тежња проистиче из страха од страшног суда Господњег. Тај страх је сматран врло важним мотивом за постизање самоконтроле и приближавање Господу. Рад на спасењу душе врши се сталним подвизивањем кроз покајање, пост, молитву, бдења, извршавање молитвених правила, дељење духовних поука и милостиње. Тиме уједно духовни поглавар даје лични пример свештенству и верницима уопште и стиче поштовање. Сем тога главна брига архиепископа је непопустљиво старање о исправној и уједначеној молитвеној пракси кроз поштовање црквених прописа, празника и посебних догађаја, те јачање канонског устројства цркве. Са тим у вези је и израда типика, црквених устава који се тичу богослужбене праксе у манастирима и црквама. Изградња црквених зграда је такође део литургијске праксе, јер се оне дижу у славу Бога. У њима се прибира верни народ и тиме се олакшава старање епископа и архиепископа о вери пастве уопште. Снабдевање манастира и цркви потребним књигама, судовима, одеждама, и свим другим литургијским потребама, њихово украшавање и осликавање, брига су пре свега архиепископа. Он би требао да се стара и о материјалном добру манастира и цркви. Од краља се очекивало да код предлагања кандидата за место архиепископа води рачуна о монашким врлинама, црквеном образовању, неким карактерним особинама кандидата за архиепископа. У стварности, краљеви су кандидате бирали према сопственој потреби у датом времену и личном поверењу. Пошто се од архиепископа очекивало да буде краљев блиски сарадник и саветник, поглавар српске цркве морао је бити особа од поверења. Чињеница је да су два од прва три архиепископа били принчеви краљевске крви и рођена браћа краљева, а скоро сви, ако не и сви, били су из високог племства. Као такви, рођењем и васпитањем били су припремљени за служење краљу, што је олакшавало постизање хармоније, тј. сарадње црквених и световних власти. Архиепископи су у стварности били у служби владара, иако ово дело инсистира на њиховој међусобној сарадњи, истичући краљеву потребу за архиепископом који би се старао о спасењу његове душе и био му као брат, или родитељ.

Литература

Данило II, 1935 – Архиепископ Данило II, *Животи краљева и архиепископа српских*, превод Л. Мирковић, СКЗ, коло XXXVIII, бр. 257, Београд, 1935.

Архиепископ Данило II, 1991 - *Архиепископ Данило II и његово доба*, ур. В. Кораћ, САНУ, Београд 1991.

Јовановић-Стипчевић, 1991, - Јовановић-Стипчевић Биљана, *О сређивању српско-словенског правописа у првим деценијама XIV века*, Архиепископ Данило II и његово доба, ур. В. Кораћ, САНУ, Београд 1991, 265-280.

Мирковић, 1957 – Мирковић Лазар, *Типик архиепископа Никодима*, Богословље, Богословски факултет СПЦ, Београд, 1957, 12-19

Мирковић, 1958 – Мирковић Лазар, *Типик архиепископа Никодима; (свршетак)*, Богословски факултет СПЦ, Београд, 1958, 69-88.

Мишић, 2019 - Мишић Сениша, *Социјално порекло српских архиепископа 1219-1337*, Црквене студије, 16/2, Ниш 2019, 87-95.

Мишић, 2009 - Мишић Сениша, *Српско-бугарски односи на крају XIII в*, ЗРВИ, 46, Београд 2009, 333-340.

Поповић, 1991 – Поповић Радомир, *Архиепископ Данило II и управљање црквом*, Архиепископ Данило II и његово доба, ур. В. Кораћ, САНУ, Београд 1991, 89-95.

Пурковић, 1937 – Пурковић Ал. Миодраг, *Српски епископи и митрополити средњег века*, Хришћанска мисао, 4-6, Скопље 1937.

Радић, 2000 - Радић Радивоје, *Страх у позној Византији: 1180-1453*, 1-2, Београд 2000.

Симић, 1991 – Симић Прибислав, *Архиепископ Данило II и црквени устави*, Архиепископ Данило II и његово доба, ур. В. Кораћ, САНУ, Београд 1991, 97-103.

Узелац, 2008 – Узелац Александар, *Ко је спалио Жичу*, Браничевски гласник, 6, Пожаревац 2008, 1-13.

Gordan Bojković

DUTIES OF THE ARCHBISHOPS IN THE PROCEEDINGS OF DANIL

Archbishop of Serbian orthodox church Danilo II (1324-1337) wrote biographies of several Serbian archbishops from Arsenije I (1233-1263), who inherited St. Sava, the founder of Serbian orthodox archbishop, till Nikodemus (1317-1324), who preceded Danilo II himself. The compilation of Danilo II was continued by at least two anonymous monks, who wrote the biographies of archbishops from Danilo II till 1376th and the reconciliation of Serbian and Constantinople patriarchy. All biographies were written with purpose of preaching of God-fearing life of the chiefs of the Serbian orthodox church, but also provides unique insight of the understanding of the duties of the archbishops, as they contemporaries saw it. God-fearing life was consisted of prayer, fasting, preaching, taking care of zealously serving of the God. For archbishops zealously serving of the God also meant the constant work on rules of uniform worship of the God in churches and monasteries, building of churches and procurement of necessary items and books for them. Also, archbishop had to be the most loyal associate of the king, because they were not only the spiritual guide of the king, but also the person of the utmost trust of the king.